

Ú V O D E M

Když se otce čtenáři při různých setkáních ptali, kterou ze svých postav má nejraději, odpovídal: Josefa Mánesa a Zdenku Braunerovou. Já se přikláněla ke Zdence. Pro její charakter, vášnivou povahu, s jakou přistupovala k sestře, partnerům i přátelům, chytrý úsudek, humor, vytrvalost a rozhodnost, s jakou chtěla ovládnout umění malování i kresby, později grafiku. A jak dokázala propojit české a francouzské umělce, jak neúnavně pomáhala druhým, když se přesvědčila o jejich talentu. Bylo mi líto, že na tuto výjimečnou ženu se zapomíná, že dlouho se veřejnost neměla možnost seznámit s jejím uměním, nevyšla ani monografie jejího díla. Proto jsem uvítala knížku Mileny Lenderové *Zdenka Braunerová*, která vyšla v roce 2000, a zejména pak přehledný obrazový průřez jejího díla doplněný o korespondenci, jak jej vydal Salon Zdenky Braunerové a Středočeské muzeum v Roztokách (Marcela Šášinková: *Zdenka Braunerová aneb (ne)obyčejný život malířky*).

Dva díly otcova románu *Na křídle větrného mlýna* a *Neklidné babí léto*, které byly věnované životu Zdenky Braunerové, vyšly v sedmdesátých letech minulého století ve třech vydáních; celkový náklad tehdy dosáhl 100 000 výtisků.

Otec psal svůj román v letech šedesátých, tedy více než před půlstoletím. Ukryl do něho svou lásku k přírodě, výtvarnému umění, k Francii, k Paříži a Bretani, k moravskému Slovácku, k poezii lidové písně. Byl získán literární hodnotou korespondence Zdenky i její sestry Anny. Tehdy čtenáře zaujal napínavý příběh malířky, ocenili vykreslení prostředí pražského společenského a kulturního života na přelomu 19. a 20. století, stejně tak i kulturního života ve Francii, kde Zdenka uskutečnila svá malířská studia a kde žila její sestra Anna. Seznámili se jeho prostřednictvím s mnohými osobnostmi českými i francouzskými, s jejich tvorbou. Dnešní doba se proměnila, zrychlila, změnili se, myslím, i čtenáři. Proto jsem se rozhodla soustředit dramatický příběh života Zdenky Braunerové do jedné knížky. Mnohé události, osoby, podrobné informace o zajímavých románech či divadelních hrách, jsem byla nucena vynechat. Bylo mi to velice líto, ale stále jsem měla před sebou touhu seznámit čtenáře s tak zajímavou postavou, i dnes moderní svým evropanstvím, schopností propojit různé druhy umění. Kdo by se chtěl podrobněji ponořit do doby, v níž Braunerová žila a přiblížit se postavám, které ji provázely, doporučuji se vrátit k původnímu dvoudílnému románu Františka Kožíka.

Počet stránek textu jsem omezila, také abych zachovala důležitý prostor pro obrazový materiál. Teprve s reprodukcemi obrazů, grafiky a dalšího uměleckého vyjádření Zdenky Braunerové, případně dobovými fotografiemi získá čtenář nejen celistvý obraz života nadané umělkyně, ale propojí si i dobové souvislosti.

Otec ve svém románu vytvořil soupis postav příběhu Zdenky Braunerové. Rozšířila jsem základní údaje o nejn-

nější informace, aby si čtenář mohl i bez dlouhého líčení v románu postavu lépe zařadit a byla pro něho plastičtější.

Věřím, že román Františka Kožíka v této nové podobě čtenáře zaujme a k dílu Zdenky Braunerové naleznou citový vztah. Tato osobnost si určitě nezaslouží zapomnění.

Alena Kožíková

Dívčí portrét Zdenky Braunerové

Slunce a Měsíc

DÍVČÍ TOUHA PO NĚZE, po citovém prožitku sblížila Zdenku s přírodou víc než v minulých letech. V dubnu roku 1876 jí bylo osmnáct. Kreslila si do sešitu stromy, keře, zákoutí nad potokem a zaklínala do nich své nejasné rozechvění. Ačkoli se vlastně dávala cestou matčiny záliby, bála se jejího kritického oka a neodvažovala se přiznat se jí k vášni, která v ní neustále rostla. Sama sobě nevěřila. Často zapochybovala: nejsem předpověděna spíš pro svět hudby? Hrála dobře na klavír, zpívala. Anna, její sestra, to měla snazší; byla o dva roky starší a nadýchala se ovzduší matčina salonu, kam chodili i spisovatelé, přilnula k literatuře a svou plavou krásou a líbezností tváře byla stvořena, aby se stala, když ne autorkou básní, aspoň jejich Múzou. Na dívčí škole jí říkali Měsíc, kdežto Zdence Slunce.

Jednoho listopadového večera vrazil bratr Bohuslav do jídelny domu na Perštýně značně rozrušen.

„Slyšeli jste o té aféře? Mladí malíři shodili v Klementinu Woltmanna ze schodů!“

„Kdo je to Woltmann?“ zeptal se mrzutě mladší Vladimír, který už byl koncipientem v otcově právnické kanceláři.

„Alfred Woltmann. Profesor. Přednáší umění.“

„Proč ho shodili?“

„Poplival české umění. Prohlásil, že vzniklo výhradně z německých pramenů. Že je to kopie bez tradice.“

„Měli s ním vyrazit dveře,“ mínila Zdenka.

„To právě udělali. Vyhnali ho od katedry, a když na ně na schodech křičel, že jsou Räuberbande, jeden z nich do něho strčil.“

„Nepřipletl ses tam naposled mezi ně?“ podezřívala Bohuslava matka. „Ty jsi chemik, a ne malíř.“

„To se týká každého, ne? Bohužel jsem při tom nebyl.“

„Škoda,“ zažertovala paní Augusta. Třebaže byla dcerou profesora na německé technice, díky matce měla nakonec demokratičtější názory než její manžel dr. Brauner, slavný český politik. Cítila česky, i když psala německy.

Na policejním ředitelství trvaly výslechy tři dny. Dva usvědčení ani příliš nezapírali: Antonín Chittussi dostal pět dnů vězení, Mikoláš Aleš čtyři, zatím s odkladem.

Zdenka připomněla: „Chittussiho jsme přece poznali na plese na Žofíně. Nevzpomíná si, Anno?“ Od dětských let Anně po starém způsobu onikala a zůstala při tom po celý život – i v dopisech.

Paní Augusta rozhodla: „Pozvi je, Bóžo, k nám. Na příští čtvrtek, ano?“

Braunerovi bydleli v domě, obklopeném zahradou, na rohu Nových alejí a Perštýna. Scházeli se u nich zajímaví lidé, obvykle ve čtvrtek, kdy pořádali tzv. salon.

Chittussi přišel sám. Byl štíhlý, tmavovlasý, měl hrdý pohled a urputný výraz v obličejí. Od chvíle, co vstoupil do salonu, nemluvil o ničem jiném než o malířství. Zdence imponovalo, že se zná s několika spisovateli, jejichž jména se objevovala v časopise *Lumír*: se Sládkem, Vrchlickým, Zeyerem.

Augusta četla svým dcerám přání z očí a vyslovila dotaz, zda by jeho přátelé přijali také její pozvání.

Příští čtvrtek představil Chittussi domácím slečnám tři básníky. Vrchlického jediného u Braunerů trochu znali; nyní mu bylo třiaadvacet, měl za sebou první sbírku veršů. Sládkovi bylo už třicet pryč. Zeyer, autor románu *Ondřej Černyšev*, kterým byly obě sestry okouzleny, byl z těch tří nejstarší; bylo mu pětatřicet. Ačkoli byl menší štíhlé postavy, působil jako velká osobnost, snad pro svou uzavřenost, která tajila bohatý vnitřní život, pro vzdělání, které se prozradilo, když byl dotázán na cizí náboženství nebo kulturu, pro jemnost, která byla ve všech jeho pohybech. Byl také nejlépe oblečen, s dobře volenou barvou kravaty, s batistovým šátkem v kapsičce. Když se k němu Zdenka sklonila, ucítila příjemnou vůni květin a tabáku.

Paní Augusta se nutila do češtiny, třebaže se jí občas pletly rody nebo pády, ale smála se tomu a vtiskla večeru tón dobrosrdečné uvolněnosti.

Zdenka usedla ke klavíru a zahrála Chopina. Postřehla, že na ni Chittussi upírá prohloubený pohled. Přátelé mu zkráceně říkali Kýťa. Líbilo se jí to. Je to Chittussi? Ten, na kterého čekala, že ji rozpozná mezi všemi a nabídne jí cit, po kterém toužila? Mimoděčně se ohlédla na Zeyera. Kouřil zádumčivě a pohlížel před sebe. Kde asi zůstaly jeho myšlenky?

Tři literární přátelé pravidelně přicházeli na čtvrteční večery k Braunerům, protože věděli, že tam vždy najdou chápavé a pozorné prostředí.

Během zimy jí Chittussi vícekrát dělal společníka na plesech nebo třeba na večírku u Riegrů. Když tam pili v salonku kávu, řekla mu: „Teď se podivíte... Chci taky malovat.“

„To může přece každý,“ namítl s jemným posměchem.

„Nemyslím jako pro zábavu. Chtěla bych se malování věnovat, porozumět mu, osvojit si je. Myslíte, že byste mě mohl aspoň několik kroků na té cestě vést?“

Pokrčil nad tou libůstkou rameny. Ale pochopil to jako možnost být častěji nablízku dívce, která ho okouzlovala.

„Jistě. Nejsem možná pedagog...“

Vánoce nechtěla Zdenka rodině kazit. Ale brzy potom oznámila, že se rozhodla pro malířství. Chittussiho že si zvolila za učitele. Dr. Brauner, který byl vázán poslanecským mandátem ve Vídni, přijel před svátky domů, měl však v Praze plno práce. Zavrtěl hlavou, mávl rukou, ale neměl námitek.

„Je to trochu nezvyklé, ženská v ateliéru,“ zabručel.

Bratři se pochechtávali, ale pro matku nebylo Zdenčino rozhodnutí nečekané; posílala ji na hodiny kreslení k Amálii Mánesové a na vyšší dívčí byl Zdenčíným profesorem kreslení Soběslav Pinkas. Když jí bylo patnáct, prošla s ní vídeňskými galeriemi.

„Zamilovala ses, to je jasné,“ usoudila Anna.

„To ještě nevím,“ zkoumala se Zdenka. „Zamilovala jsem se, ale do malování. Třeba to byla už dávno má tajná láska.“

Jakmile se udělalo jen trochu jarně, přála si, aby za ní jezdil Kýfa do Roztok.

Všichni Braunerovi měli rádi ten starý mlýn v Roztokách. Dr. Brauner jej koupil před patnácti lety a dal jej přestavět na letní sídlo; nějakou dobu pokračoval pro zábavu

i v mletí, aspoň pro nejbližší sousedy, vždyť byl z mlynářského rodu. Všechny dobré známé zvali Braunerovi rádi do Roztok. Krásné bývaly procházky do Tichého údolí.

Pro Zdenku to byl od dětství domov dražší než velký byt v domě na Perštýně. Zнала důvěrně kdekterý kopec, chodila se koupat, jezdila s Annou na loďce po Vltavě, malovaly spolu a všímaly si proměn přírody a oblak. Psala si v té době pilně deník, v šestnácti letech si připadala stará. „Za šest let se snad nebudu jmenovat Braunerova, snad budu šťastně odpočívat v něčí náruči.“ Na vřesovišti měla nápad: „To by bylo místo k milování!“

Celou tu krajinu ohraničenou Vltavou Zdenka milovala, její říční údolí, skalnaté ostrohy nad ním, pláně, jimiž si prodraly cestu potoky a obnažily staré horniny, svědky pradávného osídlení.

Malíři jezdili do Roztok rádi – a když paní Augusta navštívila s dcerami poprvé Kýřův ateliér, s potěšením objevily na jeho plátnech několik známých roztockých zákoutí.

Matka ho vyslychala ohledně původu jeho jména.

„Bóža říkal, že máte jméno po dědečkovi.“

„Přijel z Ferrary, dodával jižní ovoce do českých zámků. Seznámil se s Češkou – a jeho syn, můj otec, se tu usadil.“

„Chtěl byste učít naši Zděnu?“

„Uvidíme, až si spolu vyjdeme do přírody. Příroda, to je pravý učitel. Jednou jsem viděl v Chuchli pole tak krásné, že jsem se dal do pláče. Vykládal jsem to onedhy Zeyerovi.“

„Co vám na to řekl?“ byla zvědavá Zdenka.

„Že takové chvíle o nás rozhodují. To, že ke mně promluvil osud.“